

Continuem de nou la transcripció del treball «La ciutat en el record» que el senyor Ramon Salas i Oliveras va escriure a l'entorn del 1970.

El fragment tot seguit transcrit fa referència al calendari festiu mataroní d'ara fa cent anys.

Com és habitual, la transcripció segueix el text original, però s'hi han afegit algunes notes per facilitar la comprensió. Les anteriors transcripcions han estat publicades als *Fulls/56*, *Fulls/60*, *Fulls/64*, *Fulls/65*, *Fulls/66* i *Fulls/67*.

LA CIUTAT EN EL RECORD (VII)

RESSEGUINT EL CALENDARI

No és pas que ens proposem de fer quí una recerca de festes mataronines des del cap d'any fins al dia de sant Silvestre; res d'això. El nostre desig és, només, de fer patent la diferència, existent entre l'ahir i l'avui, i deixar constància d'alguns dels aspectes que abans tenia la vida de la societat de Mataró.

colles de bordegassos anaven a rebre a la seva entrada a la ciutat, portant atxes de vent i fent voleiar el que en deien fogalls encesos, que no eren altra cosa que forcats, o sia trenes de jonc, les quals havien servit per penjar alls o cebes. No cal que diguem l'èxit que tenia aquest acte, que reunia en els principals carrers gran nombre de persones, moltes acompanyades de criatures petites, que anaven a sentir els discursos que feien Melcior, Gaspar i Baltasar, o sia un parlament cada rei.

ELS REIS

La festivitat dels Reis era celebrada amb aquell fervor tradicional que els catalans acostumem a posar en totes aquelles coses que estimem. Hi havia sempre alguna entitat recreativa, o diverses, de comú acord, que organitzaven la nit de la vigília la sortida dels tres Reis, amb els seus patges corresponents, comitiva que

Els nens de la classe de pàrvuls de Santa Anna amb les joguines dels Reis (1917).

Fotografia donatiu del Sr. Joan Esquerra.

MASMM. Arxiu d'Imatges.

La cavalcada del Carnestoltes a l'inici del carrer d'Argentona.

Al fons, el carrer de Bonaire i la Riera (1925?). Col·lecció Francesc de P. Enrich i Regàs.

MASMM. Arxiu d'Imatges.

L'endemà al matí, ben dejorn, ja es podien veure en molts balcons cistells i coves curulls de joguines. Pot suposar-se, tractant-se de tants anys enrera, que les referides joguines estaven marcades per un segell de senzillesa, que, naturalment, contrasta molt amb les d'avui dia.

EL CARNESTOLTES

Venia després el temps de Carnestoltes, que llavors tenia gran prestigi, i al qual es rendia culte per part de moltíssimes persones. Hi havia qui amb una careta i un dominó ja en tenia prou per fer, sol o amb companyia d'altra persona, visites a cases d'amics amb la finalitat de fer barrila, o bé escometre en ple carrer gent coneguda, o totalment aliena a la seva amistat, per dir-los allò que se'n diu quatre de fresques, amb el desig d'intrigar-los i fins i tot de fer-los incomodar.

Els balls de disfresses que es celebraven a les societats recreatives eren molt concorreguts. El dijous anomenat gras o llarder, en alguna entitat tenia lloc el ball del barraló, amb bastant concurrència de persones de la màniga ampla.

El diumenge de Carnaval era costum que sortís la cavalcada que s'organitzava a benefici de l'Hospital, en la qual recordem haver vist la cooperació dels pallassos i altres artistes de la companyia de circ Alegria, en

ocasió de trobar-se aquesta actuant en el teatre Euterpe. Pel que fa referència a aquell temps, l'esmentada comitiva tenia cada any un relleu extraordinari, pel conjunt de carrosses que la formaven, guarnides segons el gust de l'època, i per les coloraines dels vestits variats dels qui les ocupaven, igualment com dels molts joves que, disfressats, anaven a peu esperant aconseguir dels senyors i, sobretot, de les senyoretetes, que ocupaven balcons i finestres, unes monedes, que eren dipositades en una mena d'embut col·locat dalt d'una canya llarga recoberta de roba virolada, a continuació del qual hi havia una canal de roba que acabava en bossa.

Aquesta cavalcada de la qual fem esment, tornava a sortir la tarda del dimarts de Carnaval.

ELS TRES TOMBS

Encara que hem parlat del Carnaval i de les seves festes característiques, per ésser una mena de cicle que té el seu començament una vegada

Els Tres Tombs al capdamunt de la Riera, davant l'Ateneu (1905?). Fotografia Spà i Salarich. MASMM. Arxiu d'Imatges.

passada la festa dels Reis, no és que hàgim descuidat la festa de sant Antoni Abat, tan plena de sabor tradicional a la nostra terra.

A Mataró, hi havia dues germandats sota l'advocació del sant anacoreta de la Tebaida, una a la parròquia de Santa Maria i l'altra a la de Sant Josep, les quals, a part de la finalitat de socors en cas de malaltia, tots els anys tenien cura d'organitzar la benedicció dels animals que corresponien als socis de les respectives germandats. Entre uns i altres existia una meritòria emulació, que feia augmentar considerablement el nombre de les cavalleries que formaven el seguici i la boniquesa i valor dels seus guarniments, així com impulsava el lluïment dels genets. Aquesta emulació de què fem esment, va arribar a accentuar-se de tal manera que en dies més propers als d'ara les comitives s'augmentaren no solament amb l'assistència d'algunes senyoretetes muntades en airores haques, sinó també de grans carros amb tirs de matxos guarnits amb tota propietat, i de tílburis, xarrets i altres carruatges, ocupats per persones d'ambdós sexes, els rostres de les quals reflectien la satisfacció que els donava la celebració de la típica diada.

Cada una de les germandats a les quals acabem de fer referència, acabaven la festa amb un ball, molt concorregut sempre per carreters, tartaners i cotxes, i també per molts pagesos, que per ésser propietaris d'animals resultava que celebraven dues festes, la de sant Isidre, el seu patró, i la de sant Antoni Abat.

LA QUARESMA

Donem ara una mirada al temps quaresmal, que comença el dimecres de Cendra, dia que segons l'esperit cristià hauria d'ésser sempre de meditació i de penitència, però que, sobretot anys enrera, es coneixia com el «dia d'anar-lo a enterrar», i el mort no era altre que en Carnestoltes. El costum, que ja venia de temps, era que la gent poc religiosa i la que era indiferent, aquell dia sortia a fer una fontada, escollint uns la font dels Capellanets, al camí del turó de Cerdanyola, i altres la del Pericó, bastant més lluny de la població, però que avui quasi ja es toquen. I els qui no anaven a cap font buscaven, en el camp o en el bosc, un lloc que els semblés apropiat per passar-hi el dia, i cap al tard retornaven a la ciutat enmig de molta gatzara.

La processó de la Bona Mort sortia també el dimecres de Cendra, i l'aire sever que donava als carrers per on passava contrastava amb l'esperit de mundanitat que abans hem consignat. A la processó es podia copsar, per mitjà de les calaveres que portaven els congregants, la realitat de la vida de l'home. S'hi veia l'esquelet d'una criatura, la d'un home gran, la d'un rei amb la seva corona, la d'un bisbe amb la mitra, la del Papa amb la tiara... És a dir, que es feia patent la veritat de la màxima que diu «mor el rei, mor el Papa, i mor aquell qui no té capa».

Quedaren a la nostra retina d'infant moltes coses d'aquelles set setmanes que eren i són la preparació de la Pasqua.

Els grups d'escolans anaven pels carrers amb un cistell de dues tapes penjat al braç, visitant algunes cases per recaptar ous a fi de poder celebrar la gloriosa diada. Eren escolans amb vestidures blaves o vermelles, segons es dediquessin al servei de l'altar o bé formessin part de la capella de música de Santa Maria.

És convenient de deixar constància de la predicació quaresmal d'aquells dies ja tan llunyans, quan pujaven a la trona oradors de gran categoria, en els quals l'eloqüència s'unia a la profunditat de concepte, i que, mantenint l'atenció de l'auditori de manera constant durant

Escolans fent la recapta (1920?).
Fotografia Dormuà.
MASMM. Arxiu d'imatges.

aquell llarg cicle de set setmanes, moltes vegades, a més dels fruits d'ordre general, produïa un canvi radical en la conducta i fins en la mentalitat d'alguns individus, segons es despenia d'ulteriors actuacions personals.

Una festa religiosa a recordar és la de les Quaranta Hores del diumenge de Passió, i dels dos dies següents, celebrades a l'església parroquial de Santa Maria. Existia una gran emulació per part dels col·legis i escoles, i de les associacions religioses, que procuraven portar el màxim nombre d'assistents als actes.

Les cereries, aquells dies feien el seu agost, havent-hi un moviment continu de persones que anaven a buscar el corresponent brandó, el qual era pesat abans de sortir de l'establiment i pesat novament en retornar-lo, per tal de poder abonar el valor de la cera no gastada.

En algunes ocasions hi havia qui queia en basca, sobretot entre els nois de les escoles, perquè havien d'estar drets durant una hora seguida, pel tuf de la cera i pel fum que la cera despenia.

SETMANA SANTA

El diumenge de Rams, tan esperat per grans i petits, els uns per gaudir amb el plaer experimentat pels altres, ja des de la vigília oferia una simpàtica nota de tipisme. A l'hora de costum, la corrua de persones, moltes acompanyant els seus fillets, era vistent a tots els carrers que conduïen a alguna església.

La nau central de Santa Maria, aquell matí quedava convertida en un veritable bosc de palmes, palmons i llorer, de qual arbre molts xicots portaven branques grossíssimes, fent amb elles molta remor en sacsejar-les i donar cops al paviment amb els seus troncs.

En aquella mena de mercat de Calaf, les víctimes eren algunes criatures que els «senyors i senyores»¹ i altres lllaminadures que portaven penjades a la palma sofrien un escamoteig que ocasionava ploralles.

Gran quantitat de nois anaven a les esglésies a picar els fasos el dimarts i el dimecres Sant². Uns hi assistien amb els seus familiars i portaven

Via Crucis al cementiri (1905?).
Fotografia Spà Salarich. MASMM. Arxiu d'Imatges.

matraques; però hi havia colles de bordegassos que, proveïts de llaunes i garrots, anaven a fer soroll de mala manera, picant en els bancs o allà on fos. Era un abús que, més endavant, es va procurar que s'acabés.

A l'època hi havia a Mataró dues processons de Setmana Santa, que sortien al vespre del dijous i divendres Sants. La del dijous era organitzada per la Venerable Congregació dels Dolors i la del divendres per la confraria de la Puríssima Sang. En totes dues figuraven penitents, tots amb vesta i cucurulla negra, que portaven «misteris» amb representació de la Passió de Jesucrist. La majoria eren de gran qualitat artística i pertanyien a confraries gremials.

Els armats i els portants d'alguns misteris primer eren persones llogades i a voltes d'un parlar no massa com cal, que era notat per moltes persones. Aviat, però, es va produir el canvi, a satisfacció de tothom.

La processó coneguda antigament per la dels «Escabellats» encara surt cada divendres Sant al matí, i va, resant el Viacrucis, cap al cementiri. En temps passats havia estat objecte de burles i d'agressions per part d'elements anticlericals. Proveïts de pinyes de xiprer i de pedres, esperaven la processó a la part alta del camí dit dels

Caputxins³ i fins i tot dintre de propi cementiri, escometent els qui formaven el seguici amb paraules grolleres i agredint-los amb els projectils esmentats. Moltes vegades l'autoritat havia hagut d'intervenir en els aldarulls que es produïen, i que alguna vegada havien fet que la referida processó hagués de retornar a la desbandada cap a l'església de Santa Maria.

PASQUA

El dissabte de Glòria, a les nou del matí, quan les campanes de totes les esglésies de la ciutat es posaven a repicar celebrant la resurrecció del Senyor, eren nombrosíssimes les persones que des de patis i terrats feien un soroll de mil dimonis sumant-se al campaneig general, soroll que produïen servint-se de tota mena d'estrís, ja fossin llaunes, tapadores i fins i tot disparant algun tret a l'aire, cosa que estava prohibida en absolut.

Eren molt celebrades les caramelles que les masses corals existents en aquells dies sortien a cantar la nit del propi dissabte de Glòria. Recordem «La Palma», «La Perla» i altres conjunts, alguns dels quals, a més d'interpretar peces de Clavé i altres autors, cantaven amb molta traça composicions de caire satíric, que havien aconseguit força èxit, i que donaven lloc a què, en plena nit, alguns grups de persones seguissin el «coro» per diferents carrers a fi de refocillar-se novament amb les estrofes picants.

De la Pasqua, una característica que no volem pas deixar al tinter és la de les «mones». En general, eren molt modestes comparades amb les d'avui dia. Les de mantega ja es consideraven pròpies dels senyors. La classe treballadora acostumava a adquirir-les de les que se'n deia

Societat coral «La Perla» (1925?).
Col·lecció Francesc de P. Enrich i Regàs. MASMM. Arxiu d'Imatges.

Societat coral «La Palma» (1896?).
Col·lecció Francesc de P. Enrich i Regàs.
MASMM. Arxiu d'Imatges.

pasta de «sabre», que portaven un ou dur, o dos, i fins i tot, alguna, tres. Encara guardem el record personal de l'obsequi que ens feia la nostra padrina regalant-nos una «mona» de dos ous, i no cal dir la il·lusió amb què l'esperàvem.

De l'altra Pasqua, o sia la de Pentecosta, o Granada, solament voldríem destacar un aspecte mataroní, i és la nostra Fira, de la qual ja s'ha parlat en capítol a part.

EL PRIMER DE MAIG

Mataró va ser una de les primeres poblacions d'Espanya que va celebrar la festa del Primer de Maig, anomenada festa del Treball.

Moltes vegades es feia, però, per coacció de comissions que recorrien tallers i fàbriques fent parar les feines. En els primers temps era patrocinada pels socialistes i per l'UGT. Era normal que hi hagués un míting, clamant en favor de les reivindicacions obreres. A vegades també hi havia funció de teatre, amb representació d'alguna obra de les que deien socials, d'autors com Fola Igúrbide, o bé el *Juan José de Dicenta*.

EL CORPUS

De la festa de Corpus Christi d'anys enrera, no cal que en fem una menció especial, ja que en essència consistia en la celebració d'oficis religiosos al matí i en la processó a la tarda, iniciada pels gegants i gonfalons, amb gran assistència de gent i d'associacions religioses. Els mataronins la veien passar des del carrer. No serà de més remarcar, sobretot pel que respecta a la processó, l'excesiu barnís que tenia de cosa oficial.

Durant l'octava de Corpus –els vuit dies següents– els veïnats dels diferents barris de la parròquia de Santa Maria organitzaven les tradicionals «veredes»⁴ o processons, a les quals assistien només els veïns d'un barri, processons que finalitzaven amb un acte religiós a l'església parroquial. En alguns cas, fins i tot la processó sortia pels carrers del barri, amb orquestra i tot.

SANT JOAN I SANT PERE

La festivitat de sant Joan Baptista, amb els seus focs al vespre de la vigília, encesos en carrers i places, reminiscència de la vellúria, la recordem amb veritable complaença.

De focs, se'n feien més que avui, ja que llavors no hi havia els carrers empedrats, i els veïns que es divertien amb ells eren més nombrosos, ja que no existien cinemes, ni penyes futbolístiques, ni el costum actual de celebrar la revetlla en grups de matrimonis, o de forma multitudinària, sinó que el foc de Sant Joan donava lloc a fer rodona familiar, cremant bengales, i tirant alguna piula. Fins i tot quan només quedaven les brases, alguns hi posaven patates al caliu.

La nit de Sant Joan alguna família que tenia alguna criatura «trencada», se n'anava cap als afores de la població per «passar l'infant pel roure», com es deia en aquell temps. És clar que per trobar un roure havien d'arribar-se fins a un bosc, i allà feien la cerimònia, que anava acompanyada d'una oració especial. A més d'aquesta pràctica, antiga i sense cap fonament real, aquella nit es practicaven una pila de supersticions, sobretot entre la joventut, moltes de les quals anaven encaminades a la busca de promès, si es tractava de noies, que eren les més amigues d'aquestes pràctiques, o bé a descórrer el vel del pervindre, com si es tractés de la bona ventura.

Al vespre de la vigília de sant Pere es tornaven a fer focs, si bé no eren tan nombrosos com els de sant Joan. Podríem dir que es feien servir les escorrialles de les andròmines de les golfes de les cases, aquelles que havien passat per alt en la recerca del dia de sant Joan.

LES SANTES

En recordar la nostra Festa Major d'anys enrera, no cal que anotem cap particularitat notable, si exceptuem el fet que molts anys havia figurat en el programa de festes l'elevació d'un globus aerostàtic, al qual pujava un anomenat «capitàn», que a molta gent gran els feia recordar la pèrdua de Mr. Arban, qui s'aixecà amb el seu globus a Barcelona i no va saber-se mai més res d'ell.

Els actes de les festes de les Santes han tingut sempre una similitud d'uns anys amb altres. Abans, però, pel que respecta a les societats recreatives, s'ha de fer constar que quasi totes celebraven la tradicional «dansa», ball lluït del qual es parlava molt, abans i després, sobretot entre la joventut.

Com és natural, al Velòdrom es feien curses ciclistes.

D'aquells anys passats, recordem algunes coses que van ésser motiu de joia o de curiositat per al nostre ànim infantil. L'arribada, «batiendo marcha», com deien llavors els programes oficials, de la banda militar, que un temps va ésser la d'Albuera i més tard la de Vergara. L'actuació, al velòdrom, del «Ball de les Gitanes». I també ens va fer molta gràcia el criat negre que, portant-li el barret i el bastó, anava al darrera d'en Rius i Torres quan quest va ésser penonista de la processó de les Santes, pel motiu d'ésser diputat a Corts pel districte.

Cursa ciclista al Velòdrom, l'actual Parc Central (1905?). Col·lecció Francesc de P. Enrich i Regàs.

MASMM. Arxiu d'Imatges.

festa de la Nativitat de la Verge rebien també al seu recinte gent de Mataró que, després de saludar la Mare de Déu, passava el dia en els paratges que circumdaven aquelles capelles, tan estimades pels fills de la costa llevantina.

ELS APLECS

A la recordança de costums, podem afegir-hi l'anada de molts mataronins als aplecs dels Viviers i del Cros, celebrats respectivament amb motiu del Dolç Nom de Maria i de sant Miquel Arcàngel. En aquest darrer, moltes persones hi compraven botifarres, que es menjaven per primera vegada a l'any. I aquí cal remarcar que llavors no era pas com ara, que a tot temps hi ha de tot. Hi havia coses que solament eren de temporada, com les taronges, i d'altra fruita, com els plàtans, que no n'hi havia quasi mai.

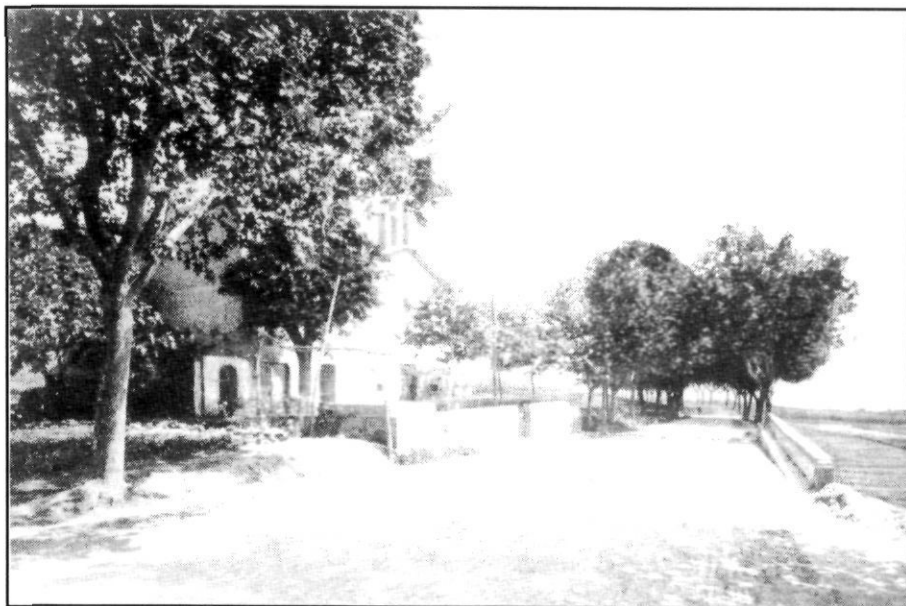
Fem memòria que també el setembre hi havia molta concurrència de persones de Mataró a Sant Andreu de Llavaneres, amb motiu de la festa de la Minerva. Els joves hi anaven a ballar, però les persones grans generalment hi feien cap solament per visitar l'església, donar un tomb pel poble, comprar avellanes i cacauets i també, a més, prendre un cafè, per després tornar-se'n cap a Mataró, camí que, tant a l'anada com a la vinguda, hi havia qui el feia a peu.

Les ermites més llunyanes, de la Misericòrdia, de la Cisa i del Remei, en la

SANT SIMÓ

El 28 d'octubre, diada de Sant Simó, un gran nombre de mataronins anaven a l'ermita; al matí acudien a l'ofici i a la tarda al rosari i a cantar els «goigs» al sant. La gent marinera hi anava a donar gràcies pels favors rebuts per intercessió del sant apòstol, i a pregar per la sort futura d'aquells de casa seva que navegaven per les mars grans, i també per la dels qui anaven a la pesca amb les barques mataronines.

A la placeta de l'ermita, aquell dia s'hi celebrava ball, i al seu peu, a cada banda de la carretera, els pastissers de la ciutat hi establien les clàssiques parades del «torrat», com s'anomenaven llavors els dolços, havent-hi gran predomini dels «panellets» i sobretot de «sabres»,

L'ermita de Sant Simó, tal com era a inicis del segle XX. Col·lecció Francesc de P. Enrich i Regàs.

MASMM. Arxiu d'Imatges.

que llavors valien deu cèntims, els normals, i un ral els més grossos. Es pot dir que no hi havia ningú que anés a Sant Simó i no retornés a casa proveït d'un «sabre».

El dia de Sant Simó, tant els col·legis particulars, com els oficials i els de religiosos, tots portaven els seus alumnes cap a la capella, per fer una visita al sant, comprar l'esperada llaminadura i berenar en els espais annexos de la riera.

A més de les parades de què hem fet esment, també hi havia la dels pinyonaires i venedors de cacauets i castanyes torrades.

TOTS SANTS

La festa de Tots Sants era particularment celebrada per totes les famílies, comprant els clàssics panelllets, que era la llaminadura pròpia, i més exclusiva de la diada. Molts cafès feien extensiva la celebració als seus clients, disposant una taula plena de plats de «torrat» i de panelllets, que eren rifats, i que les més de les vegades eren consumits allà mateix entre amics, amb l'acompanyament d'una copa de vi ranci.

EL DIA DELS DIFUNTS

L'endemà de la festivitat de Tots Sants era, igual que en l'actualitat, el dia dels Fidels Difunts, o sia, el «Dia dels Morts», com vulgarment es deia. La corrua de persones que anava al cementiri era espessa i constant, si bé la gran massa de la població ja havia fet la visita als difunts el dia anterior, que era festiu, ja que no era gens fàcil de fer-la en dia feiner, i menys en aquell temps que l'horari de treball en fàbriques i tallers era de dotze hores diàries.

Guarnir els nínxols i sepultures amb flors, llums i retrats no era aleshores costum arrelada.

LA PURÍSSIMA

La festa de la Immaculada Concepció, o de la Puríssima, també algú l'anomenava de la «Mare de Déu torronera», que no es deia pas en desmèrit del valor religiós de la festivitat, sinó perquè en la diada es menjaven els primers torrons de l'any, ja que els torrons eren també producte de temporada, igual que els panelllets per Tots Sants.

Cosa típica d'aquella diada era la il·luminació de les capelletes dedicades a la Mare de Déu que tots els adroguers tenien a l'interior de les seves botigues, bonic costum tradicional que molts encara segueixen. Recordem amb emoció el gran interès amb què demanàvem a la nostra mare, el capvespre d'aquella diada, que ens acompanyés a fer la visita de les referides capelles, recorrent amb tal finalitat diversos carrers del centre de la ciutat, i retornant a casa satisfets com si vinguéssim de veure un bell espectacle.

SANTA LLÚCIA

Santa Llúcia, advocada contra les malalties de la vista, era molt venerada a la nostra ciutat. Malgrat no existir cap associació de modistes, aquestes i totes les obreres el treball de les quals exigia una acurada observació ocular, per la festa de la santa li oferien misses i comunions, i, també, a la tarda, en molts tallers s'acostumava a celebrar la diada amb un berenar.

De la veneració general a santa Llúcia, en donaven prova, a més de l'assistència a missa de moltes persones que en dia feiner no hi anaven, la gran quantitat de ciris que cremaven el seu altar, simbolitzant les peticions de protecció i el tribut de gràcies o reconeixement de moltes ànimes plenes d'amor i de fe.

NADAL

La diada de Nadal tenia com una mena de pròleg –com el té avui, i és natural– en els dies que la precedien. Referint-nos al passat, del nostre record, fem esment d'algunes facetes característiques d'aquells dies.

Amb força antelació establiments industrials i comercials, i també algun particular, adquirien algun bitllet, o solament dècims, del sorteig de Nadal, i oferien a clients i amics la facilitat de «posar a la Rifa» per mitjà d'una participació. Els premis no eren, de bon tros, tan importants com ara, i les participacions es podien adquirir a preus molt mòdics.

Les botiguers de queviures, que acostumaven a comptar amb una clientela fixa i segura, tenien per normar obsequiar els seus compradors amb una barra de torrons i amb vi ranci, a qual fi demanaven que s'hi portés una ampolla per posar-li.

Fira de galls dindis a la Riera (1905?).
Fotografia Spà Salarich.
MASMM. Arxiu d'Imatges.

Les felicitacions no havien proliferat encara i eren comptades les que es rebien. Una de les tals era la del «sereno», que la passava la setmana anterior al Nadal, quan anava a cobrar a les cases del seu barri o demarcació. Al davant del cromo que servia de felicitació, hi figuraven, a més d'un gravat del propi sereno, el Naixement, pollastres, galls dindis, neules, torròn i ampelles de vins generosos; al darrera, hi havia el vers de consuetud, de mínim valor literari, de manera que per ponderar la ínfima qualitat d'una poesia es deia «sembla el vers del sereno».

Els fadrins barbers també felicitaven amb cromo. A part de serenós i fadrins barbers, i potser d'algun altre cas, que en aquests moments hagi fugit de la nostra memòria, eren comptades les persones que llavors rebien estrena o «aguinaldo», com es deia en aquells dies.

Bastant dies abans de la festivitat de Nadal, es veien pels carrers de la ciutat ramades de galls dindis, seguits de l'indiotaire que, proveït de la seva llarga canya, repartia la seva atenció entre les bèsties, a fi que cap d'elles no se li extraviés. Els venien per les cases, després de parlar de preus, de sospesar el pes, i del regateig de costum en aquests casos.

A part de la venda habitual de gallines i pollastres a les places i mercats, algun any s'havia celebrat una fira d'aviram en plena Riera.

I parlant del Nadal, no podem deixar d'esmentar els pessebres, que a Mataró tenien gran importància, no solament perquè en moltes

cases particulars se'n feien, amb gust i amb bones figures, sinó perquè a la ciutat tenien els obradors molts figuraires; eren avantatjosament coneguts per tot Catalunya els cognoms dels Sibina, Llobet i altres mataronins.

Un dels pessebres que en aquell temps tenia més anomenada, per la seva grandària i disposició, i per les moltes figures que incorporava, algunes de gran

valor artístic, era el que muntava el retratista senyor Estrany. El visitant d'aquest pessebre gairebé es feia la il·lusió d'ésser una figura més, ja que passava per entre muntanyes, a través d'un passadís que començava al carrer de sant Francesc d'Assís, per on s'entrava, i que acabava en la sortida que tenia l'establiment del senyor Estrany, al carrer de Bonaire.

Alguns joves —que no eren pas els anomenats «gamberros» d'avui—, la nit de Nadal feien moltes bromes. A la nostra ciutat, una barca va ésser traslladada des de la platja a la placeta de la Peixateria; una taula de les de la carn, va ésser canviada de lloc; el matí de Nadal alguna família no havia pogut obrir les portes de casa seva perquè els havien clavat una llenca de fusta entre les dues fulles. Fins i tot havíem sentit contar que un carro d'Argentona havia estat pujat a Burriac.

Fent referència a l'anterior al·lusió al gamberrisme, hem de dir que en aquell temps la Missa del Gall en algunes esglésies es celebrava a la mitjanit i en d'altres a les cinc de la matinada, i que s'hi controlava l'entrada fent que els fidels passessin per una porta secundària —a Santa Maria per la de la vicaria—, a fi de procurar que no entressin al temple aquells individus que sols hi anaven amb l'intent de fer escàndol, amb mofes i actituds pocs respectuoses.

Volem també deixar constància d'una tradició que s'ha perdut bastant, la de «fer cagar el tió». Era un costum que omplia d'il·lusió els petitets i donava lloc a unes escenes familiars plenes de sabor pairal.

Hi havia cases que la nit de Nadal deixaven roba de criatura de bolquers i foc a la llar, en commemoració del Naixement del diví Infant. Possiblement era una de les tradicions filles d'un maridatge entre la religió i la superstició.

EL DIA DELS INNOCENTS

La diada dels Sants Innocents era esperada no solament per les criatures, sinó també per moltes persones grans. Les primeres gaudien de debò posant la «llufa» als vianants, o sia aquell tros de paper retallat en forma de ninot que portava una agulla mig doblada per enganxar-la als vestits. Les persones majors que sentien ganes d'enganyar als amics o coneguts, es valien de l'enginy, que no sempre produïa un fruit innocent, sinó que a voltes era de bastant mal gust.

L'HOME DE LES ORELLES I L'HOME DELS NASSOS

Com si fos una seqüela de la passada diada dels Innocents, els dies 30 i 31 de desembre oferien la particularitat d'ésser considerats per les criatures petites, el primer com el dia de l'«home de les orelles» i el segon com el de l'«home dels nassos».

Tothom sabia que la ingenuïtat dels petits admestia, de moment, la possibilitat que, segons els deien els pares, familiars i amics, podrien veure i admirar cada un d'aquells dies un home amb tantes orelles o nassos com dies tenia l'any.

Ramon Salas i Oliveras

NOTES.

1.- Els «senyors i senyores» són una llatinadura típica del diumenge de Rams.

És feta amb pasta plana, una mica dura, retallada formant diverses figures.

A Arenys de Mar s'anomenen «currutacos».

2.- L'acte de «picar fasos», anomenat també de «matar jueus», tenia lloc a la fi del res de l'Ofici de Tenebres, fet a la tarda d'aquests dies.

Després de cantar cada una de les antífores s'anaven apagant paulatinament els ciris d'un canelobre anomenat tenebrari.

Quan en restava només un, s'apagaven tots els llums de l'església, quedant només encès el darrer ciri, que un sacerdot transportava a l'entorn de l'altar major.

Aleshores, durant aquest lapsus de temps, era el moment de «picar els fasos».

3.- Aquest tram del camí dels Caputxins, avui urbanitzat, és l'actual passeig de Cabanelles.

4.- Les veredes perduraren a Santa Maria fins als anys seixanta d'aquest segle.